

Eiximenis, el matrimoni i l'incest

Les lectures desordenades de l'estiu, i la curiositat de freqüentar els clàssics, poden produir troballes inesperades. Em van regalar amablement a Girona els dos volums de la Segona Part del *Dotzè llibre del Crestià* de Francesc Eiximenis, primera edició mai publicada dels capítols 467 a 907 del descomunal *Dotzè o Regiment de prínceps*. Eiximenis, o bé tenia una erudició prodigiosa i disposava d'una biblioteca tan extensa com impossible per al seu temps, o bé practicava l'art de la citació creativa i la referència imaginària i d'orella. Segurament feia tot això alhora. En dos fulls del cap. 532 cita Sèneca, l'Eclesiastès, Osseas, els Proverbis, l'emperador Constantí, Sant Pau, Sant Jeroni i "Eurus, famós savi de Grècia". Tot això, a propòsit de l'embriaguesa en el príncep. En el cap. 533 ("Com pecat de luxúria dona gran màcula", etc.), en dues pàgines més cita "Elsus, arquebisbe Maguntinus, escrivint al duc d'Alaritxa", a més del "gran rei Ethimon, sant rei d'Anglaterra", una altra vegada Sant Pau, Valerius Maximus, i un inesperat Trogius Justinus que escriu una carta a un més inesperat encara rei de Sardenya.

En tot cas, les tradicions bíblica, eclesiàstica, clàssica i medieval, no li impedeixen ni participar en els prejudicis habituals del seu temps ni, aquesta és la cosa rara, pensar amb el seu cap. En el cap. 534 aconsella, seguint Aristòtil, el matrimoni en edat adequada: "L'home deu passar almenys a XXII anys, e la fembra ésser almenys de XVIII anys". No era corrent tal idea en una societat de casaments infantils. Té por fra Francesc que els homes massa joves "se destrueixen fort llur complexió" si "es donen a aytal obra" abans d'hora. Però té por sobretot per les dones, em sembla a mí, "car veiem per experència sovint que més fembres moren jóvens en lo part que no fan quan ja són grans e passen XVIII anys, e

prova-ho Aristòtil...". Si l'experiència va reforçada amb l'autoritat, l'argument és definitiu.

Arribats al matrimoni, hi ha tot un seguit d'arguments preciosos per tal de demostrar que un home ha de tenir una sola dona i una dona un sol home. Arguments d'amor, de virtut, de conveniència política, d'Aristòtil i de Sant Pau, i arguments contra els excessos de l'"obra": com que el marit aviat es cansarà de la legítima, i aquesta també es cansarà aviat d'anar sempre ben neta i perfumada, "vet com haver un sola muller és raó que l'home sia menys fervent en les obres carnals". Però hi ha un altra raó, al cap. 535, realment intrigant: entre els animals, quan la femella és prou per nodrir els fills, pot tenir molts mascles i el mascle moltes femelles, però "allà on la femella no és bastant sola a nodrir los fills, aquí lo mascle ha solament una femella e la femella solament un mascle". No hi ha altra raó més substancial que aquesta, i justament això mateix és el que sorprèn al costat dels altres arguments. Més encara, si es considera al costat d'una de les raons del cap. 536 ("Que una dona no deu haver sinó un marit"): que si en tenia molts, "llavors ningú no tindria cura d'ajudar a nodrir son infant, car cascun dubtaria que fos seu e que no fos d'altre". Són uns rudiments d'antropologia de la família, que no és gens habitual trobar en un escriptor del segle XIV. Però és que Eiximenis no és un escriptor habitual.

Considerem aquest paràgraf del cap. 537: "Mas diràs tu, per què lo pare no pot haver la per muller com la filla sia subjugada naturalment al pare? Responem a açò los filòsofs e diem que lo matrimoni entén a pau e a concòrdia a dila-

tar entre aquells qui no s'atanyen e a fer entre ells noves amistats". No sé quins filòsofs havien dit això, però hi ha una cosa singular: quan Claude Lévi-Strauss, al principi de *Les structures élémentaires de la parenté*, passa revista a les creences i teories que expliquen el tabú de l'incest, no en troba cap de vàlida entre les que habitualment circulen. O bé tenen un fonament suposadament biològic (evitar els "resultats nefastos dels matrimonis consanguinis"), o un fonament psicològic basat en alguna forma d'"horror" instintiu, o una base de caràcter màgic-religiós. Cap d'aquestes explicacions, ni cap de les seues variants, no explica res segons Lévi-Strauss, i segons la pràctica totalitat dels antropòlegs que s'han ocupat del tema els darrers cinquanta anys. El que compta és la necessitat que els grups consanguinis no queden tancats, la necessitat absoluta d'establir contactes i lligams exteriors a través del casament. Dit d'una altra manera: "Mirat des del punt de vista més general, la prohibició de l'incest expressa el pas del fet natural de la consanguinitat al fet cultural de l'aliança". Un pas que "es tradueix en l'oposició del matrimoni i de la filiació" (*Les structures...*, p. 35). És a dir, que "la subjugació natural de la filla", en paraules d'Eiximenis, sembla que li donaria al pare dret de casament. I si això no pot ser, no és per raons "naturals", sinó perquè impediria precisament que les aliances —la pau i la concòrdia i les "noves amistats"— s'estengueren entre aquells que "no s'atanyen", o siga fora del cercle íntim dels parents.

De manera que un frare franciscà de Girona i de València havia explicat el misteri cinc segles i mig abans que un savi de París. I no és només una fantasia d'estiu.

Joan F. Mira